

Dünya Siyasetinin Kadın Liderleri ve Siyasal Erkeklikler: Göstergebilimsel Bir Okuma

Bezen Balamir-Coşkun^{*}
İzmir Politika Merkezi

Selin Akyüz^{**}
Bilkent Üniversitesi

Öz

Bu makalede uluslararası siyasette kadın liderlerin imajlarının uluslararası medyada nasıl sunulduğu sorusuna cevap aranmaktadır. Forbes'un 2017'nin en güçlü kadın siyasi liderler listesinde ilk sıralarda yer alan üç Avrupalı kadın lider, Angela Merkel (Almanya), Theresa May (Büyük Britanya) ve Federica Mogherini (AB) örneklem alınarak, bu üç kadın liderin medyada yansıtılan imajları göstergebilimsel bir okuma ile analiz edilmektedir. Bu analiz sonucunda kadın liderler özelinde cinsiyetçi söylem ve imajları uluslararası siyasetteki siyasal erkeklik tezahürleri üzerinden tartışmaya açılarak uluslararası ilişkilerde toplumsal cinsiyet literatürüne katkıda bulunulması hedeflenmektedir. Ayrıca, bu çalışmada, ulusal ve uluslararası siyaset ve ilişkiler, farklı kadınların farklı siyasal erkeklik tezahürlerini deneyimlemesi ile yerleşik hale gelse de tektipleşmiş kurguların da çürütülebileceğinin ipuçları verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: siyasal erkeklikler, kadın liderler, göstergebilim (semiyotik), Angela Merkel, Theresa May, Federica Mogherini.

* Doç.Dr. Bezen Balamir - Coşkun, İzmir Politika Merkezi. İzmir-Türkiye. E-posta: bezen-balamir@gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-5515-8513.

** Dr. Selin Akyüz, Bilkent Üniversitesi, İhsan Doğramacı İleri Araştırmalar Merkezi. Ankara-Türkiye. E-posta: selinakyuz@gmail.com. ORCID ID: 0000-0003-3091-0139.

Woman Leaders of the World Politics and Political Masculinities: A Semiotic Analysis

Bezen Balamir-Coşkun
İzmir Policy Centre

Selin Akyüz
Bilkent University

Abstract

The aim of this article is to seek the answers for the question of how the images of women leaders are presented in international media. For this inquiry, three of Europe's most influential female leaders namely Angela Merkel (Germany), Theresa May (Great Britain) and Federica Mogherini (EU) were chosen. In this article, selected images of Merkel, May and Mogherini were analysed in the light of the political masculinities literature from a social visual semiotics perspective. It is believed that such an analysis will contribute to the debates about gender(ed) aspect of international relations as well as the current debates on political masculinities. This study also attempts to hint at how the stereotypical representations can be challenged by different actors' representations of different facets of political representations in domestic and international politics.

Keywords: *political masculinities, women leaders, semiotics, Angela Merkel, Theresa May, Federica Mogherini.*

Giriş

2015 yılında Birleşik Krallık'ta yayınlanan Elle dergisi bir sayısında uluslararası toplantılarda çekilen ve uluslararası basına servis edilen bazı fotoğraflardan fotoşop marifetiyle erkekleri silmişti. Fotoğraflardan erkekler silindiğinde okuyucular, Alman Şansölyesi Angela Merkel'in bir odada tek başına ayakta durduğu veya Hillary Clinton'un bir toplantı odasında tek başına oturduğu imajlarla karşılaşılıyordu. Elle dergisi bu fotoğraflarla #dahafazlakadın hareketine dikkat çekmiş, özellikle dış politikada etkin olan kadın sayısının azlığının altını çizmişti. Elle gibi siyasi içeriğe yer vermeyen bir derginin paylaştığı çarpıcı görseller dünya siyasetindeki erkek egemenliğini kitlelerin gözü önüne sermişti (Ridley 2015).

Dünya Bankası verilerine göre 2017 yılı itibarıyla ulusal parlamentolarda kadın milletvekili oranı yüzde 23.6'dır¹. Günümüzde ülkelerinde devlet başkanı ve başbakan gibi lider pozisyonlarında yer alan kadın sayısı ise sadece 20'dir. Bu da yüzde 6.3 gibi bir orana tekabül etmektedir. İngiliz Kraliçesi Elizabeth'i ve Danimarka Kraliçesi Margrethe'yi listeden çıkardığımızda sayı daha da azalmaktadır. Her ne kadar son dönemde kadınlar, Birleşmiş Milletler (BM), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası örgütlerde ve dışişleri bakanlığı, savunma bakanlığı, merkez bankası başkanlığı gibi uluslararası siyasete etki eden pozisyonlarda yer almaya başlamışlarsa da, bu oran erkek mevkidaşlarına kıyasla oldukça azdır. UNWomen verilerine göre 2017 sonu itibarıyla kadın bakan oranı ise yüzde 18.3 idi².

Bu verilerin işaret ettiği eşitsizlik birçok çalışmanın çıkış noktasını ya da temel sorunsalını oluşturmaya devam etmektedir. Kadınların hem iç siyasette hem de uluslararası siyasette karar mekanizmalarındaki eksik temsili, kadınların liderlik pozisyonlarından dışlanması ve toplumsal cinsiyet kurgusunun liderlik üzerindeki etkileri psikolojiden siyaset bilimine kadar pek çok akademik alanda tartışılmış bir konudur.

Ana odağını oluşturan kavramların ve olguların eril olması bir akademik disiplin olarak uluslararası ilişkilerin de erkek egemen bir alan olarak gelişmesine yol açmıştır. Bu duruma bir meydan okuma olarak ortaya çıkan ve Cynthia Enloe'nun 1990 yılında yayınladığı 'Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler: Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset' kitabı ile önemli katkılarda bulunduğu feminist yaklaşımlarla birlikte uluslararası ilişkiler alanındaki erkek egemen söylem ve siyaset eleştirilmeye başlanmıştır. Devletin 'cinsiyetçi kurumlarını' değerlendiren farklı yol haritaları kullanılmıştır (Tickner 1992; Hoffman 2001).

Kadınların ulusal ve uluslararası karar mekanizmalarında yeterince yer almamaları ve kadınların lider olmasının önündeki engeller konularındaki tartışmalar dönemsel olarak, beton duvar, cam tavan ve labirent gibi değişik benzetmelerle ve ayrımcılık, önyargı gibi kavramlarla açıklanmaya çalışılmıştır (Acker 1990; Connell 2006; Lupu 2017). Diğer yandan, kurumların ve aktörlerin cinsiyetlendirilmesine ek olarak, bu erkekçi (masculinist) işleyişin içselleşmesi ve kurumsallaşması da yine erkeklik ve kadınlık ikilikleri ve bunların farklı yansımaları üzerinden analiz edilmiştir (Tür & Aydın-Koyuncu 2010; Bilgiç, 2015). Ancak

bu noktada önemli olan ve literatürde de altı sıklıkla çizilmesi gereken kavram ilişkiselliklerdir. Kadınlık ve erkeklik birbirini belirleyen pratikler olarak değerlendirildiğinde, ulusal ve uluslararası siyasetteki erkek egemenliğini, karşılaşmalar üzerinden okumak alternatif bir analiz alanı olarak değerlendirilebilir. Analitik yol haritasını Butler'dan ödünç alacak olursak, toplumsal cinsiyet, sürekli bir icra etme edimi olduğundan, eylem sırasında ortaya çıkar (Butler, 2008). Butler'a göre toplumsal cinsiyeti kuran performatiflik, onu yeniden yapılandırmayı olanaklı kıldığı için, özne olmak iktidar mekanizmalarıyla işbirliği içinde olmak ya da ona karşı çıkmak anlamına gelebilir, o şekilde kurgulanabilir. Bu doğrultuda, iktidar mekanizmalarıyla oluşturulan bir inşa olan toplumsal cinsiyet kimlikleri, iktidarla işbirliği içinde olarak ya da onu alt üst ederek var olabilmektedir (Butler, 2008). Örneğin, kadın liderlerin varlıkları ve performatif pratikleri, eril olarak kurgulanmış ve kurumsallaşmış siyasete bir karşı duruş olarak okunabilir. Ancak, bir diğer yandan da, kadınların siyasetin kurallarına göre -yani işbirliği içinde- oynamaları, normatif hale gelmiş davranışlar bütünü alt üst edici etkiye sahip olsa da, eril iktidarın alanını genişletme tehlikesini de beraberinde getirebilir. Bu sebeple de, ulusal ve uluslararası siyaseti, farklı toplumsal cinsiyet kimliklerinin birlikte, birbirlerine göre/karşı inşa ettikleri bir alan olarak okumak alternatif bir analiz alanı sunmaktadır. Siyasal erkeklik literatürü de, bu bağlamda, işbirlikçi ve ya direnen ilişkiler kurabilen siyasi tüm aktörleri değerlendirme fırsatı verir. Özellikle bakılacak olan ise toplumsal cinsiyet pratiklerinin birbirlerini nasıl belirledikleri olacaktır. Bu amaçla, literatürde daha az yer bulan ve uluslararası siyasette liderlik konumuna gelmiş olan kadınların imajları, bu çalışmada siyasal erkeklik tartışmaları ışığında ele alınacaktır. Bu imajların izleri sürülürken, kadın liderlerin dünya medyasında nasıl sunulduğu temel çerçeveyi oluşturacaktır³.

Bu çalışma için Forbes'un 2018 Aralık ayında yayınladığı en güçlü kadın liderler listesinde ilk sıralarda yer alan Avrupalı kadın liderlerden Angela Merkel (Almanya), Theresa May (Büyük Britanya) ve Federica Mogherini (AB)örneklem olarak ele alınacaktır. Örneklem olarak seçilen üç kadın liderin hayat öyküleri ve liderlik süreçleri aktarıldıktan sonra medyada yansıtılan imajları analiz edilecektir⁴. Bu analizde göstergebilim analitik çerçeve olarak kullanılacak ve sosyal görsel semiyotik bir okuma yapılacaktır. Siyasal erkeklikler literatürünün sağladığı analitik lens ile kadın liderlerin erkek mevkidaşları ile birlikte uluslararası toplantılarda yer aldıkları karelerin anlamı, kullanımı ve etkileri analiz edilecektir. Bu çalışmanın sonucunda kadın liderler özelinde, erkek söylem ve imajları uluslararası siyasetteki siyasal erkeklik tezahürleri üzerinden okunacak ve böylece uluslararası ilişkilerde toplumsal cinsiyet tartışmalarına katkıda bulunulması için de alternatif bir analitik alan açılmış olacaktır.

Siyasal Erkeklikler

Siyaset ve toplumsal cinsiyet arasında karşılıklı bir kurgulama söz konusudur. En genel anlamda toplumsal cinsiyete ilişkin literatürün de özellikle 1980'li yılların başından itibaren altını çizdiği üzere politik tüm söylemler, kurumlar ve yapılar

cinsiyetlendirilmiştir (Young, 1989; Pateman, 1990). Bu cinsiyetlendirme tek yönlü olmanın aksine çok aşamalı ve katmanlı işlemekte ve sürdürülebilirliğini de normalleşerek sağlamaktadır. Hiyerarşik cinsiyet ilişkileri bu sürecin ilk belirleyenleridir. Savaş ve militarizmin ürettiği eşitsiz koşullar, ulus-devlet inşa süreçlerinde de kendilerini tekrar etmiş, erkeği kurucu baba olarak kurgularken, kadını ise dışlamıştır. Pateman'ın da belirttiği üzere modern azerkinin temelinde bu dışlanma ve bunun tezahürü olarak da özel alan ve kamusal alanın cinsiyetlendirilmesi bulunmaktadır (1998). Erkek yöneten, karar veren, belirleyen olurken; kadın pasif kalmış/bırakılmıştır. Ulus-devlet inşa süreçlerinin en önemli çimentosu olan milliyetçiliğin de yine militarizmden beslenerek öne çıkardığı vatansaver yurttaş kurgusu da erkek bedenini ve eril aklı kahramanlaştırmıştır (Nagel, 1998). Ulusun kişileştirilmesi erkek bedeninde gerçekleşirken, yurttaşlık ve kahramanlık geçiciliği de kurulmuş olur (Özman & Coşar, 2015). Kadının görünürlüğünü denetleyen yapıların da ilgili hiyerarşik düzen kapsamında ve toplumsal cinsiyetçi kodlarla üretilmesi de sürecin organik bir parçası haline gelir. Özellikle var olanın korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması çerçevesinden bakıldığında da, ulus-devletlerin bu eksenindeki devamlılığını sağlayan geleneksel ve/veya muhafazakâr değerler bütünü zeminin kayganlaşmaması üzerine kendini inşa eder. Farklı tarihsel ve ideolojik arka planlardan beslenseler dahi “devletin cinsiyet rejimi” ve ilgili politikalar erkek bedeninin görünürlüğü ve eril aklın hakimiyeti bağlamında şekillenir (Connell, 1998: 141). Genel bir okuma yapıldığında görülecektir ki, “iktidarın sürekliliği ‘kadın’ın muhafazakâr değerler adına ikincileştirilmesi, nesneleştirilmesi ve yok sayılmasını sağlayan mevcut patriyarkal yapıyla uyum içindeki bu politikaların devamında yatıyor.” (Özgün 2014: 14). Bu kapsamda denebilir ki aterki, tüm bu değerler bütününe ve onların temelinde olan hiyerarşik sisteme ihtiyaç duyuyor ve devamlılığını böyle sağlayabiliyor. Bu çerçevede de belirtilmelidir ki, kendini tekrarlayan pratikler bütünü, var olan inşayı daha da sağlamlaştırmaktadır. Ek olarak, güç sistemleri de eril bir biçimlenme ile sadece yapısal değil, kurumsal ve söylemsel düzeyde de birbirini şekillendirerek kalıcı hale gelmektedir.

Yapısal düzenlemeye ek olarak, kurumsal olarak da modern devlet içinde erkek egemenliğinin hâkim olması bir diğer önemli yansımadır. Temsili olarak erkeklerin kadınlardan çok daha fazla bir oranda siyasi tüm mekanizmalarda, kamu kurum ve kuruluşlarında yer alıyor oluşu, simgesel bir üstünlüğü de beraberinde getirir. Demokrasinin kadınları içerebilmesinin sınırlılıklarını analiz eden Anne Phillips'in öncü çalışmasında da vurgulandığı üzere biçimsel eşitlik ile toplumsal eşitlik kavramları tartışılmalı ve temsil mekanizmalarını kadınları daha çok kapsayacak şekilde yeniden düzenlemenin yolları aranmalıdır (1995). Phillips'in bu önemli çağrısının ardından, feminist literatür siyasette kadın temsiline önünde yer alan açık ve örtük engelleri analiz etmiş ve hem yapısal hem de söylemsel eşitsizlik araçlarını saptamaya çalışmıştır. Ancak, Sünbuloğlu'nun da belirttiği üzere “[f]eministlerin ağırlıklı olarak kadınların konumuna odaklanarak yakın zamana kadar ihmal ettikleri konu (...) erkeklik değerleridir” (2012:12). Yazarın burada altını çizdiği tek yönlü bir okuma gerekliliği değildir. Nasıl ki

devletin erilliğini kadınların dışlanması olarak okumak eksik olacak ise, kadın bedeninin ne şekilde nerede yer aldığı ve temsil edildiğini de sadece kadının eksik temsili üzerinden okumak durumu gerilimli bir karşılıklılaşma taşıyacaktır. Bu çerçevede, daha önce de belirtildiği üzere, altı çizilmesi gereken en önemli kavram ilişkiselliklerdir. Toplumsal cinsiyet ilişkisel bir kategoridir ve tüm iktidar ilişkileri farklı düzeylerde bu ilişkisellikten beslenmektedir. Erkeklik ve kadınlık, kimliklerin bedenselleşmelerinde de bir akış halindedirler ve bu ilişkiselliğin en billurlaştığı alanlar da bu kimliklerin karşılaşmalarında görülebilmektedir.

Farklı toplumsal cinsiyet rollerinin birbirlerini belirledikleri ve ötekine göre yerleşik hale gelerek konumlandıkları iktidar ilişkileri, erkeği bakan özne (male gaze) olarak tanımlar. Erkek bedeni her zaman görünür olmasa da erkeklik bir iktidar kurma hali olarak yerleşiktir. Hiyerarşik ilişkiler bütünü içerisinde, farklı erkeklik ve kadınlık tezahürleri ve bunu yeniden üreten özneler, birbirlerine paralel/karşıt ve/veya bağımsız olarak sistemi yerleşik hale getirmişlerdir. Bu sebeple de Halberstam'ın da (1998) altını çizdiği üzere erkeklik, erkek bedeni ve bu beden etkileri dışında da var olabilir. Özellikle de çıkış noktasını Pierre Bourdieu'den ödünç alarak belirlersek, siyaset de bu konumlanmanın, kurumlar, yapılar ve söylemler arası ilişkilerin olduğu ve kuralların -çoğunlukla- önceden belirlendiği bir alandır. Bu alanda siyasetçinin somutlaşmış hali erkek bedeninde olsa da, eril söylem sadece erkeklerin değil kadınların da verdiği onay ile devamlılığını sağlamaktadır (Connell, 1998). Hem makro hem de mikro düzeydeki erkeklik kültürü, eril iktidar stratejileri ile uyum içinde inşa olmaktadır (Sancar, 2012). Literatürde de altı çizildiği üzere, siyaset erkekler kulübüdür (Çakır, 2014). Erkekler arası dayanışma ve paylaşım, siyasetin temel ilkelerindedir (Sauer & Starck, 2014). Fransız devriminin temel değerlerinden olan erkek kardeşlik (fraternite) kavramının da işaret ettiği üzere, dayanışma temel ilkedir ve erkekçilik de (masculinism) bu ilkenin üzerinde inşa olur (Sancar, 2012; Kreisky, 2014). Eril tahakkümün temel ideolojisi olarak tanımlanan erkekçilik, hem eril değerlerin hem de erkek egemenliğinin sembolleşerek yerleşik hale gelmesini tanımlar (Kreisky, 2014: 16). Bu noktada altı çizilmesi ve anlamlandırılması gereken alandaki farklı erkeklik tezahürleri ve kimliklerin farklı pratikleridir. Önemli olan, siyasal alandaki erkekliği sadece kadını kontrol etme aracı olarak görmeyip daha geniş ve esnek bir çerçeve bağlamında ele almaktır. Siyasal erkeklik, siyasi aktörlerin isnat ve/veya iddia etmesiyle etrafında kurulan 'tüm' erilliklere işaret eder (Starck & Sauer, 2014: 6). Bu aktörler, kadın veya erkek ve herhangi bir siyasi partinin üyesi ya da profesyonel politikacılar olabilir. Bunun dışında, bu tanım kapsamında, vatandaşlar, siyasi hak iddia eden ve/veya kazanan hareket üyeleri de olabilir. Bu tanım erkekliğin makro ve mikro pratiklerini çözümlayebilmemize de olanak sağlamaktadır. Cinsiyet rejimini ve "erkeklik kültürünü" hem gündelik hayatlarında hem de ulusal ve ulus ötesi kurum, ilişkiler ağı ve mekânlarda yeniden üreten, erkekçiliğin kurucu normları ile "itaatkâr, işbirlikçi ve/veya direnen" ilişkiler kurabilen siyasi tüm aktörler bu lens ile yeniden okunabilir (Connell, 1998: 155).

Bu çerçevede, bu çalışmada, kadın liderlerin eril normların kurucu olduğu siyaset alanındaki imajları incelenirken, toplumsal cinsiyet ilişkisel bir kategori

olarak alınacak ve görsellerde siyasal erkekliklerin izdüşümleri kadını ya da erkeği dışlayan bir kategori olarak değil, aksine birbirini belirleyen pratikler olarak değerlendirilecektir.

İmaj Her Şeydir: Kadın Liderlerin Görsel Temsilleri

Erkek liderlerin baskın olduğu uluslararası toplantılarda ve diplomatik görüşmelerde uluslararası siyasette etkin olan kadınların sayısal olarak azlığı, uluslararası siyasette kadınların etkinliğini de kısıtlamaktadır görüşü hakimdir. Dış politikada etkin kadınların sayısının azlığı, siyaset ve toplumsal cinsiyet bağlamında hem akademik yazında hem de feminist hareket bağlamında pek çok tartışmanın konusu olagelmıştır. Erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü siyaset ve yönetim alanlarında kadın liderlerin ya da kadın yöneticilerin liderlik ve yönetim tarzları ile ilgili çeşitli analizler karşımıza çıkmaktadır. Eagly ve Johannesen-Schmidt'e göre (2001) literatürde karşılaştığımız ve kadınların liderlik özellikleri ile ilgili farklı görüşlerin varlığı, kadınların ve erkeklerin liderlik tarzlarının karşılaştırılmasını zorlaştırmaktadır. Kadın ve erkek liderlerin liderlik ve yönetim tarzları arasındaki farklı incelenirken genellikle sosyal rol teorisi ve toplumsal cinsiyet yaklaşımı teorik çerçeve olarak ele alınmakta ve toplumsal cinsiyet rolleri ile liderlik rolü arasındaki paralellikler tartışılmaktadır (Eagly & Johannesen-Schmidt, 2001). Feminist yaklaşım ise, kadın ve erkek liderlik tarzlarını karşılaştırmanın kadınların erkek egemen liderlik rollerinin dışında bırakılmasına yol açabileceğini öne sürmektedir (Kimball, 1995).

Bu konudaki detaylı çalışmalardan biri olarak, Davidson-Schmich (2011) Angela Merkel örneği üzerinden uluslararası siyasette liderlik konumuna gelen kadınlardan beklentilerin neler olduğunu, idealize edilmiş kadın lider imajının bu beklentileri nasıl etkileyebildiğini tartışmıştır. Yine benzer bir başka çalışmada ise Clinton, bir kurgusal karakter olarak Wonder Woman'ın elde ettiği ABD başkanlığı adaylığına "erişmesi" üzerinden tartışılmıştır (Ataç, 2017). Çalışmada, "ikinci dalga Amerikan feminizminin bir gün gerçekleşeceğine inandığı hayal" gerçek olduktan önceki ve sonraki süreç Hillary Clinton'ın kadınsılığı ya da erkek egemen alandaki varoluş 'mücadelesi' üzerinden değil, feminist siyasetin beklentileri odağa alınarak analiz edilmiştir (2017: 81). Tüm bu tartışmalar yukarıda ayrıntılı olarak açıklanan siyasal erkeklik olgusunun hem literatürdeki hem de global siyasetteki farklı yansımaları olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda altı çizilmesi gereken, kadın liderlerin imge ve imajlarının uluslararası medyada nasıl sunulduğu ve sunulan bu imaj ve imgelerin erkek liderlerle birlikte çalışan kadın liderlerle ilgili nasıl bir algı oluşturduğunun çok nadir ele alındığıdır. Makalenin bu bölümünde siyasi erkeklik tartışmaları ışığında, Angela Merkel (Almanya), Theresa May (Büyük Britanya) ve Federica Mogherini (AB)'nin medyada yansıtılan imajları analiz edilecektir. Bu analiz sonucunda kadın liderler özelinde kurgulanan söylem ve imajların uluslararası siyasetteki izdüşümleri tartışılacaktır. Analiz için seçilen üç kadın lidere ait görsellerin ve haberlerin analizinden önce hayat öyküleri ve liderlik süreçleri kısaca aktarılacaktır.

2005 yılından beri Almanya başbakanı olan Angela Merkel (1954) dünya siyasetinin en etkili ve güçlü liderlerinden biri olarak gösterilmektedir. Angela Merkel, Doğu Almanya'da doğmuş ve iki Almanya birleşene kadar Doğu Bloku dışına çıkamamıştır. Babası Protestan bir rahip olan Merkel üniversitede fizik okumuş, sonra kuantum kimyası alanında doktora yapmış ve 1989 yılında Demokratik Uyanış (Demokratischer Aufbruch) hareketine katılarak siyasi kariyerine başlamıştır. Fakat 1989'dan çok önce Doğu Almanya'da yetişen her genç gibi devletin gençlik örgütlerinde yer almıştır. Demokratik Uyanış Partisinin Almanya Hıristiyan Demokrat Birliğine katılması ile, Merkel de Almanya Hıristiyan Demokratik Birliği içerisinde siyasi kariyerine devam etmiştir. 1990 yılında meclisin alt kanadında milletvekili seçilen Merkel, Helmut Kohl'in Şansölye olduğu dönemde Kadın ve Gençlik Bakanı olarak atanmıştır. O dönemde Kohl'ün Doğu Almanya kökenli genç bir kadını bakan olarak seçmesi Merkel'e "Kohl'ün Kızı" lakabının takılmasına yol açmıştır. Merkel aynı dönemde partinin başkan yardımcılığına da getirilmiştir. 1994 seçimlerinden sonra Çevre Bakanı olmuş ve bu dönemde Berlin'de düzenlenen Birleşmiş Milletler İklim Konferansına başkanlık yapmıştır. 1999 yılında Kohl'un adının karıştığı bir skandal sonrasında Merkel, partiyi yeni bir başlangıç yapmak için toplamış ve genel kurul sonrasında Merkel parti genel başkanı seçilmiştir. Merkel, Almanya Hıristiyan Demokrat Birliği'nin ilk kadın aynı zamanda da ilk Katolik olmayan başkanı olmuştur. 2005 yılında yapılan erken genel seçimler sonucunda kurulan geniş tabanlı koalisyon hükümetinin başına Angela Merkel gelmiştir. Merkel 22 Kasım 2005 tarihinde Şansölye olarak göreve başlamıştır. Merkel bu göreve gelen ilk kadın, en genç Şansölye ve ilk Doğu Alman olarak tarihe geçmiştir. Başta Almanlar ona Anne (Mutti) lakabını takmışlarsa da bu lakap zaman içinde kullanılmaz olmuştur (Business Insider 2017).

Theresa May (1956) Birleşik Krallık tarihinin ikinci kadın başbakanıdır. Muhafazakar Parti lideri David Cameron'un istifası ile göreve gelmiştir. Anglikan bir din adamının kızı olan Theresa May, Oxford Üniversitesi'nde coğrafya eğitimi görmüştür. Mezun olduktan sonra bankacılık sektöründe çalışan May, siyasi kariyerine 1986 yılında Londra'nın Merton bölgesi konseyinde başladı. 1994 yılına kadar bu görevini sürdürdü. Bu dönemde, iki defa Avam Kamarası için Muhafazakar Partiden aday olsa da başarılı olamamış, ancak 1997 yılında Magdenhead'i temsil etmek üzere seçilmiştir. Kısa sürede arka sıralardan ön sıralara geçen May, gölge kabinede çeşitli bakanlık görevlerinde bulunmuştur: eğitim bakanı (1999-2001), ulaşım ve yerel yönetimler bakanı (2001-2002), aile bakanı (2004-2005) ve kültür, medya ve spor bakanı (2005). 2005 - 2009 yılları arasında ise gölge kabinede Avam Kamarası'nın lideri olmuştur. 2002 yılında Muhafazakar Partinin ilk kadın genel başkanı olan May, 2010 yılında David Cameron'un başbakan seçilmesiyle 1900'lerden beri en uzun görevde kalaniçişleri bakanı olmuştur. 2016'da yapılan Brexit referandum sonucunun Birleşik Krallığın AB'den çıkması yönünde olması üzerine istifa eden David Cameron'un yerine Birleşik Krallığın başbakanı olmuştur (Wallenfeldt, 2018).

Federica Mogherini (1973)1994 yılında Roma Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünden mezun olmuş ve siyasi kariyerine Avrupa Gençlik Forumunun üyesi olarak başlamıştır. 2001 yılında Sol Demokratlar (DS) ulusal konseyine katılmıştır. Bu dönemde DS'nin ABD'deki Demokrat Parti ve Avrupalı Sosyalistler Partisi ile ilişkilerini yürütmüştür. 2003 yılında ise DS'nin Ortadoğu masasının sorumluluğunu almıştır. 2007 yılında DS'nin Papatya Partisi ile birleşmesi sonucu kurulan Demokrat Parti'de lider kadroya seçilmiştir. Bir yıl sonra İtalyan Parlementosuna Veneto'yu temsilen milletvekili olarak seçilen Mogherini, dışişleri ve savunma ile ilgili komisyonlara üye olarak atanmıştır. Aynı zamanda Avrupa Konseyi Parlementerler Asamblesi'nde İtalyan delegasyonunda yer almıştır. İlgili atamadan altı ay önce ise İtalya'da Matteo Renzi tarafından kurulan kabinede Dış İşleri Bakanı olarak görevlendirilmiştir. Bu görevlendirme ile Mogherini İtalya'da İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Dış İşleri Bakanlığı görevine getirilen en genç bakan ünvanını almıştır (Ray 2018). Bu görevi takiben Asamble'nin NATO ile ilişkiler komisyonunda yer almış, 2014 yılında ise halen yürütmekte olduğu AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikalarından Sorumlu Yüksek Temsilci olarak atanmıştır.

Forbes'un en güçlü kadın siyasetçiler listesinin ilk sıralarında yer alan üç Avrupalı kadın liderin biyografilerine ve siyasi kariyerlerinin gelişimine bakıldığında, hepsinin ortak özelliği çok iyi bir eğitim almış olmasıdır. Merkel'in kimya doktorası vardır, lisans mezunu olan May ve Mogherini ise Oxford ve Roma üniversiteleri gibi dünyanın en tanınmış üniversitelerinde eğitim almışlardır. Hepsi orta ve üst sınıf ailelerden gelmiş ve siyasi kariyerlerine genç denilebilecek yaşta başlamışlardır. Siyasi kariyerlerinde liderlik pozisyonuna gelene kadar gençlik hareketleri, yerel yönetimler, yerel siyaset ve parlamento üyeliği gibi siyasetin tüm aşamalarında deneyim kazanmışlar ve isim yapmışlardır. Analize konu edilen üç kadın lider de 'ilk' kabul edilen veya 'en' ile başlayan siyasi pozisyonları ile kendi ülkelerinin siyasi tarihlerinde yer edinmişlerdir. Merkel Almanya'nın ilk Doğu Alman, Protestan ve kadın şansölyesi, Mogherini İtalya'nın en genç dışişleri bakanı, Theresa May İngiltere'nin ikinci kadın başbakanı olarak tarihe geçmiştir. Gerek aldıkları eğitimler gerekse siyasi deneyimleri mevkidaşlarının pek çoğundan daha ileri seviyede olan, hem kendi ülkelerinde hem de uluslararası arenada 'güçlü lider' olarak değerlendirilen ilgili kadın liderlerin, uluslararası siyaset alanında, nasıl gösterildiği ve iktidarlarının nasıl yorumlandığı erkekliğin makro ve mikro pratiklerinin semiyotik ve söylemsel alandaki yansımalarının görülmeye değer bir konudur.

Kadın Lider Temsilleri ve Göstergibilimsel Bir Okuma

Göstergibilim (semiyotik), iletişim amaçlı olarak insanların kullandığı tüm araçları çeşitli işaret birimlerinden oluşan bir dizge olarak analiz ederek inceler. Alfabeler, jestler, trafik işaretleri, flamalar, bayraklar, afişler, her türlü tasarım ve yazın, resim, müzik gibi çeşitli birimlerden oluşan ve ses, yazı, görüntü içeren her türlü iletişim aracı göstergibilimin analiz alanına girer. Göstergibilim insanların nesnelere nasıl anlam verdiği ile ilgilidir (Güneş, 2012). Her ne kadar

göstergebilim dilbilimciler tarafından geliştirilmişse de ‘anamlı bir bütün oluşturan her şeyi inceler’ ve ‘dilsel olmayan iletişim biçimlerinin bilimi’ olarak da anılır (Güneş, 2012: 34). Çağdaş göstergebilimin kurucularından sayılan Ferdinand de Saussure göstergelerin toplumsal işlevini ele almış ve göstergebilim analizinde “gösteren” (signifiant) ve “gösterilen” (signifie) şeklinde bir ikili yapı ile analizlerini yapmıştır. Saussure’ün geleneğini takip eden Roland Barthes (2018), geliştirdiği yapısal çözümleme yöntemi ile popüler kültür çözümlerini mümkün kılmıştır. Bu kapsamda Barthes anlamlama (signification) kavramını kullanmıştır (Barthes, 2018). Barthes’a göre gösterge, gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkiye dayalı bir şeydir, dolayısıyla göstergebilim göstergerin anlamını, kullanımını ve etkilerini de inceler.

Saussure’ın yaklaşımına göre, bir göstergenin fiziksel biçimi, göstereni temsil etme yeteneği olan bir fotoğraf olabilir. Saussure’e göre, bir fotoğraf gösterenin gönderme yapılan zihinsel bir kavramın vücut bulmuş halidir (1985). Yani, gösterilen, gösterenin anlatabildiği kadıyla algılanabilir (Saussure, 1985). Göstergebilim sayesinde paylaşılmak istenen bir düşünceyi, duyguyu veya yaratılmak istenen bir algının bir iletişim aracı kullanarak -bizim analizimizde fotoğraf- göstereni, diğer kişi veya kişilere aktarma sürecini yorumlayıp anlamlandırabiliriz. Bu bağlamda, medya aracılığıyla kamuoyuna aktarılan kadın liderlerin fotoğrafları, her bir kadın lider ile ilgili imajlar yaratarak kamuoyunun kadın liderlerle ilgili algılarının inşasına yol açmaktadırlar. Birey, sadece fotoğraflarına bakarak, konuşmalarını dinlemeden bir lider hakkında duygu ve/veya düşünce sahibi olabilir. Bir yandan, liderlerin izleyicilerine vermek istedikleri imajı destekleyecek renk ve tarzlarda giyinmeleri, aksesuar kullanmaları -ya da kullanmamaları-, yaratmak istedikleri imaja uygun yerlerde fotoğraf vermeleri vb. görsel kültürün liderlerin imajlarını aktarma yöntemleri üzerindeki etkilerini gösterir. Öte yandan, medyanın kamuoyuna sunulmak üzere seçtiği fotoğraflar da ilgili medya kuruluşunun o lider ile ilgili vermek istediği imajı yansıtır. Bu noktada, fotoğraf, hem lider hem de medya tarafından liderin imajının kamuoyuna aktarılması sürecinde önemli rol oynamaktadır. İmaj yaratma ve idealize etmede medya göstergenin seçilen gösterenler aracılığıyla aktarılması ‘görevini’ yerine getirmektedir.

Bu bölümde, kadın liderlerin erkek mevkidaşları ile birlikte oldukları fotoğrafların anlamı, kullanımı ve etkileri göstergebilimsel bir yöntemle inceleneyecektir. Burada ele alınan görseller, liderin kendi iradesi dahilinde çekilen kampanya afişi ya da imaj çalışması ürünleri değildir. Her bir kadın lider için iki fotoğraf seçilmiştir. Bu fotoğraflar, imaj yaratmada kullanılması gereken şu göstergelerle inceleneyecektir: liderin postürü, yüzü ve yüzündeki ifade, beden dili, kıyafet, ortam/mekân, simgeler/semboller. Kadın liderlerin uluslararası arenadaki imajları bu çalışmanın çıkış noktası olduğundan, seçilen fotoğrafların G8, G20, NATO, Birleşmiş Milletler, AB gibi uluslararası örgütlerin devlet başkanları toplantılarında çekilmiş olanlar ya da erkek mevkidaşları ile birlikte yer aldıkları kareler olmasına dikkat edilmiştir. Görsel seçiminde güdümlü örneklem tekniği kullanılmış, dolayısıyla araştırma probleminin en tipik biçimde gözlenebileceği,

yaygın olarak paylaşılan, haber konusu yapılan, çarpıcı görseller örneklem olarak seçilmiştir.

Fotoğraf 1: Angela Merkel 2018 Haziran ayında düzenlenen G7 Liderler Zirvesinde⁹.

Fotoğraf 2: Angela Merkel diğer liderlerle birlikte 7 Temmuz 2017'de Hamburg'da düzenlenen G-20 Zirvesi Aile Fotoğrafında.

Angela Merkel, 2005 yılında başkanlık koltuğuna geçtiğinde bir kadın olarak değil ama bir Protestan olarak Katoliklerin, bir doğa bilimcisi olarak, hukukçu ve yöneticilerin baskın olduğu bir büyük koalisyonu idare edemeyeceğine ve liderliğinin kısa soluklu olacağına dair bir beklenti vardı (Ferree, 2006). Buna ek olarak, doğu Almanya kökenli olması, Almanya'daki siyasi çevrelerde Merkel hakkındaki soru işaretlerini artırıyordu. Bu bağlamda, Ferree (2006), Merkel'i

şansöyelik adaylığı ve seçim sonrası ilk yıllarını analiz eden çalışmada, kampanya süreci başında Alman seçmenler arasında oldukça düşük olan “bir kadın şansölye olabilir” fikrinin süreç sonunda erkek seçmen arasında yüzde 37’den yüzde 70’e, kadın seçmen arasında ise yüzde 56’dan yüzde 84’e çıkardığının altını çizmiştir. Merkel’in kampanya sırasındaki ve seçildikten sonraki başarılı performansı, adaylık sürecinde ve liderlik sürecinin ilk zamanlarında kıyafetlerine, makyajına ve saç stiline vurgu yapan gazetecileri ve basın yayın kuruluşlarını Merkel’in dış görünümüne dair ilgilerinin Merkel’in kadın olmasıyla ilgili olmadığını açıklamak zorunda bırakmıştır. Die Zeit gazetesinde yazan Martin Beninghof 4 Ekim 2005 tarihli yazısında Merkel’in kampanyasının cinsiyetçilikle bir ilgisi olmadığı, Merkel’in alfa kadın olarak köpekbalıklarının kendi oyunlarında yendiği ve göğüs yumruklayan erkeklik tarzının “aptalca görünmesine” yol açtığı yorumunu yapmıştır.

Zaman içinde Merkel’in hem Almanya’da hem de uluslararası siyasette, siyasetçi ve diplomat olarak başarılı olması ve dünyanın en güçlü liderleri arasında isminin geçmeye başlaması ile Merkel’in ‘kadın lider’ olma özelliği, Merkel ile ilgili söylem ve imaj göstergeleri arasında yer almamaya başlamıştır. Merkel’in kıyafetleri, makyajı, saç stili ya da özel hayatı tamamen devre dışı kalmıştır. Arama motorlarında Angela Merkel ile ilgili görseller araştırıldığında ‘gösterilenin’ önüne ilk gelen imajlar Merkel’in uluslararası toplantılarda ve zirvelerde çekilen ve kamuoyu ile paylaşılan fotoğrafları olmaktadır. Eşi ile birlikte olan fotoğrafları bile uluslararası liderlerin eşleri ile birlikte katıldığı toplantılarda çekilen karelerdir. Diğer kadın liderler ile karşılaştırıldığında Merkel’in ağırlıklı olarak pantolon-çeket tarzını tercih ettiği ama bu tercihlerinde koyu renkler yerine canlı kırmızı, turkuaz, yeşil gibi renkleri seçtiği görülmektedir. Pantolon tercihinde olduğu gibi ayakkabılarında da rahat bir tarzı olduğu görülür. Erkek liderlerin uluslararası mevkidaşları ile buluştukları toplantılarda giydikleri kıyafetler nasıl söz konusu edilmiyorsa, Merkel’in dış görünüşü hakkında da, özellikle diğer kadın liderlere kıyasla, daha az yorum yapılmaktadır. Bu Merkel’in bir ‘erkekler kulübü’ olan dış siyasette sadece kulüp üyelerince değil, kulüp dışındaki kitlelerce de kabul gördüğünün göstergelerinden biri olarak yorumlanabilir.

Merkel’in hemen hemen her görselinde yakalanmaya çalışılan imajlardan biri de iki elinin parmaklarını birbirine yapıştırarak yaptığı harektir (Fotoğraf 2). Merkel’in bu el hareketi günümüz dünya siyasetinde ‘güç duruşu’ olarak nitelenen hareketlerden biri olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Örneğin 2013 yılındaki seçim kampanyası sırasında Merkel’in destekçileri Merkel’in bu ikonik el hareketini içeren dev bir poster hazırlayarak üzerine ‘Almanya Emin Ellerde’ sloganını yazmışlardır (Pardy, 2017). Almanya’nın saygın ekonomi gazetelerinden Handelsblatt’ta Andreas Kluth, Merkel’in vücut dili ile ilgili olarak analizinde, liderin vücut dili yoluyla hem ulusal hem de uluslararası siyasetteki rakiplerini nasıl etkileyebildiğinden bahsetmiştir. Özellikle bu ikonik el hareketi Merkel ile özdeşleşmiş ve Merkel’in lider olarak kararlılığını ve gücünü ifade eden bir sembol haline gelmiştir (Kluth, 2017).

Angela Merkel'e ait görseller arasından en çarpıcı olanlarından biri olarak burada paylaşılan görsel (Fotoğraf 1), sadece kampanya döneminde değil, liderliği döneminde de Merkel'in, hegemonik erkekliğin kurucu normlarından birini göstererek siyasal erkekliği bir kadın olarak, erkeklerle birlikte/karşılıklı deneyimlediği söylenebilir. Görselin çekildiği G7 toplantısı ile ilgili kulis söylentilerinde ABD Başkanı Trump'ın Merkel ve destekçilerinin imzalaması için yaptıkları baskıya cevaben Angela Merkel'e cebinden çıkardığı şekerleri fırlatarak 'Al Angela! Sana hiçbir şey vermediğimi söyleyemezsin artık'⁶ diyerek toplantıyı terk etmesi de, aslında Merkel'in alanın eril tahakküm biçimlerine meydan okuyan tarzının Trump'ın pratik ettiği erkeklik olgusunu 'incittiği' üzerinden okunabilir. Patti Wood ve Lilian Glass gibi vücut dili uzmanlarına göre bu görselde Merkel'in beden dili ve yüz ifadesi bu toplantının hakimiyetinin Merkel'de olduğunu hissettirmektedir (Seelinger, 2018). Bu fotoğrafta Merkel, bir alan olarak uluslararası siyasetin tayin ettiği erkekliklerin tezahürleri arasında yer alan erkekler arası dayanışma ağını da kırmış görünmektedir. Diğer yandan da ilgili görsel, siyasal erkeklik motiflerinin en tanınanı olan tahakküm kurma biçimlerinden meydan okumanın da beden dilinde şekil bulmuş hali olarak da okunabilir. Erkeklik bu fotoğrafta hem Merkel özelinde hem de diğer erkek meslektaşlarında biçimlenir. Kısaca, Angela Merkel örneğinde, bir kadın lider olarak temsilinin ve imajının analizi, siyasal erkekliklerin kurgusunun çok yönlülüğünün düşünülmesine imkân tanımış olur. Kadın bir liderin bedenselleştirdiği siyasal erkeklik kurgusu, erkekçi yapıların içinde ve onlara karşı devamlılığını ne kapsamda ve neye rağmen sürdürmektedir sorusunun cevabı daha da anlamlı olmaktadır.

Angela Merkel'den sonra Forbes'un en güçlü kadın liderler listesinde yer alan ikinci kadın siyasetçi olan Britanya Başbakanı Theresa May'in ulusal ve uluslararası medyada yer alan görsellerine bakıldığında, May'in daha uzlaşmacı ve ikinci planda kalmayı tercih eden bir imaj çizdiğini görürüz. Arama motorlarında Theresa May'in görselleri tarandığında karşımıza çıkan fotoğrafların çoğunda May'i birilerini dinlerken, grubun içinde ise ayakta ya da otururken veya bir şeyleri dikkatlice incelerken görürüz. May'in mevkidaşları ile birlikte çekilen ve kamuoyu ile paylaşılan görsellerinin çok azı May'i aktif anlatıcı pozisyonda göstermektedir. May'in aktif pozisyonda yer aldığı görseller, İngiltere'nin ev sahipliğini yaptığı Uluslararası Balkan Zirvesi gibi organizasyonlarda yakalanan karelerdir. Theresa May'in kıyafet tercihi ağırlıklı aynı renk etek ceket takımındır, giydiği etek boyu da değişmemektedir. Renk olarak ise oldukça canlı renkleri tercih etmektedir. Theresa May'in kabinedeki bakanlık görevlerinden itibaren en ilgi çeken tercihi renkli ayakkabı giyiyor oluşudur. Liderlerle olan buluşmalarında renkli stiletto, özellikle İngiliz basınını, alaycı yorumlarına konu olmuş ve bu renkli stiletto May ile özdeşleşerek onun üst sınıf siyasetçi imajının simgesi olagelmıştır (Kratofil, 2017).

Fotoğraf 3: Theresa May ve Vladimir Putin 2016'da düzenlenen G7 Liderler Zirvesinde⁷.

Fotoğraf 4: Theresa May Merkel ve Trump ile Birlikte 2018 Yılında Düzenlenen G7 Liderler Zirvesinde⁸

Theresa May'in burada paylaştığımız G7 liderler zirvelerindeki görsellerindeki beden dili ve yanındaki liderler ile etkileşimi oldukça pasif bir imaj vermektedir. Rusya Devlet Başkanı Putin ile 2016 yılında yaptığı görüşme öncesi basına servis edilen fotoğrafta (Fotoğraf 3) oturuşu, yere doğru bakışı ve postürü dünyanın en güçlü yedi ülkesinden birinin lideri imajından uzaktır. May'ın bu pozunu bu toplantıdan basına servis edilen ve medyanın da özellikle kullanmayı tercih ettiği bir

görsel olmuştur. May bu görselde mevkidaşının uluslararası siyaset ve diplomasi alanında iktidar sahibi ve belirleyici durumuna nza gösterir bir imaj çizmiştir.

Theresa May ile ilgili paylaşılan ikinci fotoğraf ise May'i 2018 yılındaki olaylı G7 toplantısı sırasında Trump ve Merkel'in yanında göstermektedir (Fotoğraf 4). May, kendisine görece daha dik duran mevkidaşlarının yanında yorgun ve omuzları düşük durmaktadır. Theresa May'in bulunduğu çoğu görselde olduğu gibi pasif bir beden dili vardır. Brexit sürecinde olan ülkesi AB ile yollarını ayırırken, AB ülkeleri ile tüm bağları koparmamaya dikkat eden, Trump yönetimindeki ABD ile ilişkilerini sıcak tutmaya çaba sarfeden ve bir yandan da kendisini sürekli eleştiren İngiliz kamuoyunun baskısı ile karşı karşıya olan Theresa May, tüm siyasi tecrübesine karşın bu süreçte 'beklenen' güçlü lider imajını vermekte zorlanmaktadır. Bu makalede analiz için seçilen iki ikonik görsel başta olmak üzere, Theresa May'in liderlik dönemine ait görsellerinin hemen hepsinde bu tereddütlü ve arada kalmışlık hali gözlenebilir. Ayrıca İngiltere'nin ikinci kadın başbakanı olan Theresa May'in performansı, sürekli olarak öncülü olan demir leydi lakaplı Margaret Thatcher'la kıyaslandığı için uluslararası siyasette zayıf ve özellikle de 'onun kadar' etkin olamayan bir lider söylemi üretilmesiyle sonuçlanmaktadır⁹. Özellikle Thatcher'ın, kendi döneminde, güçlü ve sarsılmaz lider imgesinin belirleyen olduğu siyasi hayatı düşünüldüğünde, May, 'erkeklik sorgulamasında' başarısız olmuştur (Bora & Tol, 2009).

Makalede analizi yapılacak son kadın siyasetçi Federica Mogherini'dir. Avrupa'nın en genç yaşta etkili bir pozisyona gelmiş kadın siyasetçilerinden biri olan Mogherini, sadece ülkesi olan İtalya'nın değil AB'nin de dış siyasetinin ana karar alıcılarından biridir. Bu nedenle, en az Merkel ve May kadar dünya siyasetindeki güçlü kadın liderler sıralamasındaki yerini hak etmektedir. AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi olarak görev yaptığı için devlet başkanları ve diğer liderlerle birlikte katıldığı zirve ve toplantılar Merkel ve May kadar çok olmasa da İran ile yürütülen diyalog gibi uluslararası diplomatik görüşmelerde sık sık yer alan Mogherini'nin arama motorlarında çıkan görsellerinin çoğu, AB bünyesindeki toplantılarda veya AB'nin diyalog içinde olduğu devletlerin üst düzey liderleri, özellikle de Ortadoğu devlet başkanları ile birlikte olanlardır. Görsellerde liderin daha ağırlıklı siyah, beyaz ve gri renkli etek-cekete kıyafetleri tercih ettiği görülmektedir. Görsellerin bir kısmı Mogherini'yi konuşma yaparken göstermektedir ve bu görsellerin hemen hepsinde Mogherini'nin konuşurken sık sık kollarını iki yana açarak dinleyicileri kucaklar tarzda bir hareket yaptığı görülür. Beden diline bakıldığında ayakta veya yürürken çekilmiş hemen her fotoğrafta dik duruşu ile kendinden emin bir imaj sunulmaktadır. Buna karşın, erkek mevkidaşları ya da erkek siyasetçiler ile birlikte olan fotoğraflarında, genelde mevkidaşları ve erkek liderler tarafından sırtına ya da koluna dokunularak yer/yön gösterilen fotoğraflarının sayısı oldukça fazladır. Bu görsellerin fazlalığı erkek mevkidaşlarının ve liderlerin Mogherini'nin genç ve kadın olmasından dolayı yönlendirilme ihtiyacı olduğunu düşündükleri anlamını verebilmektedir. Bu çalışmada semiyotik analizi yaptığımız liderler ile ilgili görsellerde ne Merkel'in ne de May'in kişisel alanlarına fiziksel müdahaleye sık rastlanmazken Mogherini ile ilgili görsellerde fiziksel olarak kişisel alanına

müdahaleleri sıkça görürüz (Bkz. Fotoğraf 5 ve 6). Özellikle erkek siyasetçiler arasında sıkça rastlanan ve fiziksel temas içeren yakınlık gösterileri samimiyet gösterisi olarak kabul edilirken, bir kadın siyasetçi ve erkek meslektaşısı arasındaki benzeri fiziksel temaslar sıkça siyasi magazin malzemesi yapılabilmektedir. Bu bağlamda İranlı milletvekillerinin AB ile ticari ilişkilerin geliştirilmesi için yaptıkları görüşmeler sonrasında AB heyeti ile öz çekim yapmak istemelerini yakalayan bir görsel, heyette Federica Mogherini olduğu için çok farklı yorumlara yol açabilmektedir. Uluslararası siyasetteki biçimsel eşitsizliğe işaret eden bu görsel, kadının bedeninin denetlenmesine ve eril öznenin sembolik ve söylemsel olarak alanı nasıl kurgulayabildiğine bir örnek teşkil etmektedir.

Fotoğraf 5: Federica Mogherini ve NATO Genel Sekreteri Kasım 2017'de düzenlenen Avrupa Konseyi Toplantısında¹⁰.

Fotoğraf 6: İran-AB Ticaret Anlaşması Görüşmeleri için İran'a giden Federica Mogherini ile Selfie Çekmek İsteyen İranlı Milletvekilleri¹¹.

Siyasal erkeklik literatürünün sağladığı analitik lens ile bakıldığında ise, farklı görsellerdeki farklı aktörlerin işaret ettiği ve buna ek olarak bu erkekçi normlara itaat eden ya da onlara direnen farklı erilliklerin alanı birlikte kurgulayabildiği görülür. Siyasal aktörlerin iddia ettiği erkekçi yapılar, kurallar ve söylemler, kendileri ile iş birliği içinde olanları sönmüleyebilirken, direnen kurguları daha da göz önüne getirebilir. Ancak bu durum, her zaman alt üst eden ve dolaylı olarak da yeniden yapılanmaya olanak sağlayan bir kurgulamaya işaret etmeyebilir. Bu sebeple de önemli olan, makro yapılar ile mikro temsillerin arasındaki ilişkiyi okurken alternatif kurgulara bakabilmek olmalıdır. Bu üç kadın liderin birbirlerinden farklı siyasal erkeklik tezahürlerinin açtığı alan, siyasetteki eril tahakkümü anlarken kullanageldiğimiz ikiliklerden bağımsız okunduğunda görünmez kılınmış olan tüm pratikler daha görünür olabilmektedir.

Sonuç

Tarihsel olarak kabul görmüş ve sistematikleşerek yerleşik hale gelmiş erkekçi normlar, hem siyaseti hem de siyasetçinin hareket alan ve davranışlarını şekillendiren kurallar bütününe işaret eder. Siyaset içinde yer alan tüm aktörlerin iş birliği ile ya da isnat ederek icra ettiği tüm erillikleri okuma imkanı sunan genelde erkeklik, özelden siyasal erkeklik literatürünün çıkış noktası ilişkiseldir. Bu doğrultuda, “kadınların güçlü-güçsüz ikiliğinde dezavantajlı olması ve bütün büyük anlatılarda, hukuklarda, başta devlet ile din olmak üzere kurumlarda ve toplumsallaşma biçimlerinde ikincil kalması (...) erkekleri (...) görünmez kıldı”, argümanı önemli bir katkı içermektedir (Özbay & Balıç, 2004: 90). Toplumsal cinsiyet kurgusunun en genel anlamda bir eşitsizliğe ve toplumsal asimetrilere temel oluşturmasından da hareketle hem yapısal ve kurumsal hem de söylemsel pratikler ancak ilişkisel bir yorumlama ile anlam kazanabilecektir vurgusu ön plana çıkmış olur. Bu sebeple de eril bir alan olan siyaset içinde siyasal erkekliklerin nasıl kurulduğuna ve sınırlarının aktörler için/tarafından nasıl çizildiğini okumak önemlidir. Kadın liderleri ve bedenselleştirdikleri siyasal erkeklikleri okumak da bu normların sınırlılıklarını çizmemizde yardımcı olacaktır.

Bu çalışmada göstergibilimsel bir okuma ile Forbes'un en güçlü kadın siyasetçiler listesinin ilk sıralarında yer alan üç Avrupalı kadın liderin, G8, G20, NATO, Birleşmiş Milletler, AB gibi uluslararası örgütlerin devlet başkanları toplantılarında erkek mevkidaşları ile birlikte yer aldıkları kareler değerlendirilmiştir. Belirtilmelidir ki kurucu düzenin bizzat içinde olan bu kadınlar, farklı siyasal erkeklik performansları göstermektedirler. Birbirini dışlayan değil aksine belirleyen pratikler bütününe bir temsili olarak alınan bu fotoğraflarda, Merkel'in, May'in ve Mogherini'nin erkek meslektaşları ile karşılaşmaları farklı lider imajlarına işaret ederek öncelikle tek tipleşmiş kurguların çürütülebileceğinin ipuçlarını vermiştir. Erkekçi siyaset normlarına her zaman onay vermeyen bu kadınların görsel temsilleri, kurallara isnat etmenin de sınırlarını sorgulamamıza olanak vermektedir. Her ne kadar bu çalışmada sınırlı sayıda görsel analiz edilmiş olsa da, izlenen okuma yöntemi açtığı alan ile alternatif yeni sorgulamalara ve hatta cevaplara yol gösterebilecek niteliktedir.

Notlar

- ¹ Bkz. <https://data.worldbank.org/indicator/sg.gen.parl.zs>, 17 Eylül 2018 tarihinde erişilmiştir. Toplam sayılara bakıldığında ise Uluslararası Parlamentolar Arası Birlik verilerine göre 2019 yılı baş itibarıyla tüm parlamentolardaki erkek milletvekili sayısı 46.182 iken kadın vekil sayısı 11.210'dur.
- ² UNwomen. <http://www.unwomen.org/en/what-we-do/leadership-and-political-participation/facts-and-figures>.
- ³ Bu çalışma için belli medya kuruluşları seçilmemiş daha ziyade uluslararası sistemde belirleyici olan devletlerin liderlerinin katıldığı zirvelerde erkek liderler ile birlikte iken çekilen ve tüm dünyadaki medya kuruluşlarına servis edilen fotoğraflardan yapılan bir seçki üzerinden çalışma yapılmıştır. Özellikle, G8, G20, NATO, Birleşmiş Milletler, AB gibi uluslararası örgütlerin devlet başkanları toplantılarında çekilmiş fotoğraflar ya da erkek mevkidaşları ile birlikte yer aldıkları kareler olmasına dikkat edilmiştir.
- ⁴ Forbes. <https://www.forbes.com/lists/power-women/#4c3b55a65a95>
- ⁵ Sputnik news. <https://tr.sputniknews.com/abd/201806211033954550-trum-merkel-seker/>.
- ⁶ Sputnik news. <https://tr.sputniknews.com/abd/201806211033954550-trum-merkel-seker/>.
- ⁷ Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2018/03/21/theresa-may-should-go-after-putins-debt/>.
- ⁸ Sputnik news. <https://sputniknews.com/politics/201705271054038034-trump-climate-deal-g7/>.
- ⁹ Demir Leydi lakabıyla tanınan Margaret Thatcher 1979 yılında Başbakan seçilerek İngiltere'nin ilk kadın başbakanı olmuş ve üç dönem başbakanlık yapmıştır.
- ¹⁰ EU Foreign Policy Chief Federica Mogherini (R) and NATO Secretary General attend a foreign/defence affairs council at the European Council in Brussels on November 13, 2017. AFP Photo: Emmanuel Dunand. Available at: <http://www.zimbio.com/photos/Federica+Mogherini/Boris+Johnson+Joins+EU+Foreign+Defence+Ministers/l3qZCXQgip>.
- ¹¹ The Indian Express. <https://indianexpress.com/article/world/iran-papers-slam-mp-selfies-of-humiliation-with-eu-diplomat-federica-mogherini/>.

Kaynakça

- Acker J. (1990). Hierarchies, Bodies, and Jobs: A Gendered Theory of Organizations. *Gender and Society*, 4(2): 139-58.
- Ataç A. (2017). Başkanlık için Wonder Woman! 2016 Amerikan Başkanlık Seçimleri, Hillary Clinton ve Feminist Gelecek. *Fe Dergi*, 9(2): 81-94.
- Barthes R. (2018). *Göstergibilimsel Serüven* (9. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Beninghoff M. (2005) 'Höh! Das Alphaweibchen lacht'. *Die Zeit*, 4 Ekim 2005.
- Bilgiç A. (2015). We are not Barbarians: Gender Politics and Turkey's Quest for West. *International Relations*, 29(2): 198-218.
- Business Insider (17 Temmuz 2017). Angela Merkel's Incredible Rise to a Quantum Chemist and the World's Most Powerful Woman. İnternet adresi: <https://www.businessinsider.com/angela-merkel-biography-birthday-2017-07>.
- Butler J. (2008). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Connell R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* (Çev: Soydemir C.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Connell R.W. (2006) Glass Ceiling or Gendered Institutions? Mapping the Gender Regimes of Public Sector Worksites. *Public Administration Review*, 66: 837-49.
- Çakır S. (2014). *Erkek Kulübünde Siyaset: Kadın Parlamenterlerle Sözlü Tarih*. İstanbul: Versus Yayınevi.
- Ceken B. & Arslan A.A. (2016). İmgelerin Göstergebilimsel Çözümlemesi: Film Afiş Örneği. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2): 507-517.
- Davidson-Schmich L.K. (2011). Gender, Intersectionality, and the Executive Branch: The Case of Angela Merkel. *German Politics*, 20(3): 325-341.
- Eagly A.H. & Johannesen-Schmidt M.C. (2001). The Leadership Styles of Women and Men. *Journal of Social Issues*, 57(4): 781-797.
- Enloe C. (2014). *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Ferree M.M. (2006). Angela Merkel: What Does It Mean to Run as a Woman? *German Politics and Society*, 24(1): 93-107.
- M. & Vuleta C. (Aralık 2018). Power Women 2018 Forbes Editor's Pick. *Forbes*. İnternet adresi: <https://www.forbes.com/lists/power-women/#4c3b55a65a95>.
- Güneş A. (2012). Çağdaş Bir Çözümleme Yöntemi: Göstergebilim. *e-journal of New World Sciences Academy*, 7(2): 31-43.
- Halberstam J. (1998). *Female Masculinity*. Durham: Duke University Press.
- Hoffman J. (2001). *Gender and Sovereignty: Feminism, the State and International Relations*. Palgrave.
- Kimball M.M. (1995). *Feminist Visions of Gender Similarities and Differences*. Binghamton, NY: Hawort.
- Kluth A. (2017). Angela Merkel: The Body Language of Power. *Handelsblatt Today*, 8 Nisan, 2017. İnternet adresi: <https://www.handelsblatt.com>.
- Kratofil C. (2017). Theresa May Commented on Her Influential Shoe Style and Twitter Wasn't Happy About It. *People*. İnternet adresi: <https://people.com>.
- Kreisky E. (2014). Masculinity as an Analytical Category: Work in Progress. İçinde, Starck K. & Sauer B. (Eds.), *A Man's World? Political Masculinities in Literature and Culture*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing: 11-27.
- Lupo L. (2017). From the Concrete Wall to the Glass Ceiling to the Labyrinth: Gendering Leadership for Transformative Change. UNRISD.
- McLandsress K. (1991). *Contemporary Issues in Business Ethics and Politics*. New York: The Edwin Mellen Press.

- Nagel J. (1998). Masculinity and Nationalism: Gender and Sexuality in the Making of Nations. *Ethnic and Racial Studies*, 21(2): 242-269.
- Özbay C. & Balıç İ. (2004). Erkekliğin Ev Halleri. *Toplum ve Bilim*, 101: 89-103.
- Özgün Y. (2014). Muhafazakârlık: Patriyarkaya Her Daim Yandaş. *Feminist Politika Dergisi*, 22: 14-15.
- Özman A. & Coşar S. (2015). *Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: İletişim Yay.
- Pateman C. (1990). Does Sex Matter to Democracy? A Comment. *Scandinavian Political Studies*, 13: 57-63.
- Petrikowski N.P. (2018). Angela Merkel: Chancellor of Germany. *Encyclopedia Britannica*. İnternet adresi: <https://www.britannica.com>.
- Ray M. (2018). Federica Mogherini, Italian Politician. *Encyclopedia Britannica*. İnternet adresi: <https://www.britannica.com/biography/Federica-Mogherini>.
- Ridley L. (8 Ekim 2015). Elle's #MoreWomen Video Shows Just How Few Women Are At The Top... İçinde, Any Industry, *Huffington Post UK*. İnternet adresi: <https://www.huffingtonpost.co.uk>.
- Sancar S. (2012). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Saussure F. (1985). *Genel Dilbilim Dersleri* (Çev: Berke Vardar). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Starck K. & Sauer B. (2014). *A Man's World? Political Masculinities in Literature and Culture*. Newcastle: Cambridge Scholar Publishing.
- Sünbuloğlu N.Y. (2012) Militarist İktidarın Düşüm Noktası Olarak Erkeklik. *Varlık*, 1255: 14-20.
- Tickner J.A. (1992) *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*. New York: Columbia University Press.
- Tür Ö. & Aydın-Koyuncu Ç. (2010). Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları. *Uluslararası İlişkiler*, 7(26): 3-24.
- Wallenfeldt J. (2018). Theresa May Birleşik Krallık Başbakanı. *Encyclopedia Britannica*.
- Young O.R. (1989). The Politics of International Regime Formation: Managing Natural Resources and the Environment. *International Organization*, 43(3): 349-375.